

שהענין המשותף לכל הנפשות – המשתנה רק על פי גיל ומין – נוגע ליחסן לה' ולמקדשו. אם אין אנחנו טועים, אין לך ענין המשותף לכל הנפשות מבחינת יחסן לה' ולמקדשו – והמשתנה רק על פי גיל ומין – אלא הייעוד ותפקיד החיים שניתן לכל נפש. ועל פי זה לבאר את משמעות המספרים האלה, העולים ויורדים כאן על פי מין וגיל.

נשוה את המספרים שנקבעו לזכר: חמשה, עשרים, חמשים, חמשה-עשר – למספרים שנקבעו לנקבה: שלושה, עשרה, שלושים, עשרה. נזכור שסכום הערך המלא של איש מבוגר – מגיל עשרים עד ששים – הוא חמשים שקל; ואילו סכום הערך המלא של אשה מבוגרת הוא שלושים שקל; ושני המספרים האלה – שלשים וחמשים – הם פי עשרה כערך הילד והילדה; שהרי ערכם של אלה מתחיל בשלושה ובחמשה. נראה לנו אפוא, שלא נטעה אם נאמר כך: המפתח לסולם זה הוא במספרים שלושה, חמשה ועשרה; שלושה הוא החותמת של ייעוד חיי הנקבה; חמשה הוא החותמת של ייעוד חיי הזכר; ואילו עשרה הוא אות להשלמה ולשלמות. מעיזים אנחנו לשער: הבית והמשפחה – איש, אשה וילד – מיוצגים על ידי מספר שלוש; ואילו החברה מיוצגת על ידי מספר שנים, וכעין זה מצאנו פעמים רבות בתורה. נמצא, שהמשפחה והחברה כאחת באות לידי ביטוי על ידי מספר חמש. אם אין זה רחוק מן האמת, הרי מספר שלוש הוא החותמת של ייעוד האשה; המשפחה והבית; ואילו מספר חמש הוא החותמת של ייעוד האיש; המשפחה והחברה. בשני המספרים האלה, המציינים את ייעוד האיש והאשה, מתחיל הערך של הילד והילדה; וערך זה קבוע להם עד שיגיעו לכלל חינוך – עם עבור שנתם החמשית. משעברה השנה החמשית ועד עבור שנת העשרים הרי אלו שנות החינוך וההשלמה לקראת הייעוד. השלמת האשה היא במישור אחד – השלמה לקראת הבית; והחותמת שלה היא עשר. השלמת האיש היא בשני מישורים – השלמה לבית ולחברה; והחותמת שלה היא עשרים. משעברה שנת העשרים ועד עבור שנת השישים הרי אלו שנות ההגשמה המלאה של ייעוד האיש והאשה. החותמת שלה – ביחס לייעוד האשה – היא מכפלה של עשר ושלוש; שלושים; ואילו ביחס לייעוד האיש זו מכפלה של עשר וחמש: חמשים. משעברה שנת השישים ועד סוף החיים הרי אלו שנות הזיקנה: השנים של קציר החיים. פעילות הפרט סוקרת בסיפוק את בניין החיים שהושלם; הפעילות בתחום החברה סוקרת, לפחות, תרומה הגונה לכלל. משום כך החותמת של זיקנת האשה – שפעילותה היא בתחום הפרט – היא מספר של שלמות: עשר; ואילו החותמת של זקנת האיש – שפעילותו היא בתחום הפרט וגם בתחום החברה – היא מספר של שלמות גמורה ושל שלמות לחצאין: עשר ועוד חמש, שהם חמש עשרה' (פירוש רש"י הירש זצ"ל, בחקתי).

דף יט; פרק חמישי

הא לא פירש, פטר נפשיה בכל דהו – כדרחבה, דאמר רחבה: באתרא דתקלי כופרא פטר נפשיה אפילו בכופרא. פשיטא...' הלחם-משנה (ערכין ב,ז. וכן נקט בתפארת ישראל) צדד לומר שזה דוקא כאשר מפרש שכך היה בדעתו, אבל בסתם אין יכול לפטור עצמו בדבר זול שהרי הלכה ערוכה היא (בנדרים יח:), סתם נדרים להחמיר.

ובזבח תודה השיג על כך, ודעתו שלעולם מביא מן הדבר הפחות הרגיל להישקל באותו מקום, אלא אם

נתכונן למין אחר בשעה שנדר – שהרי שנינו במנחות (קז) שהנודר דבר סתמי יכול להביא מהמין הפחות ביותר של אותו דבר, כגון עולה – מביא כבש [או עוף – במקום שנקרא 'עולה' סתם]. וכן כל כיצא בזה. ורק אם פירש ואינו זוכר מה פירש – יביא מן הגדול.
ואינו ענין ל'סתם נדרים להחמיר' – שזה רק כאשר יש שתי משמעויות לדבריו ואין ידוע לאיזו משמעות נדר (וכן כתב בספר חדושים ובאורים).

ימודה רבי עקיבא בזמן שאמר לו חוץ מאלו, שאין צריך ליקח לו דרך. נתבאר בב"ב סד.

'הכא נמי כיון דלא צריך וקאמר, לטפויי מילתא קאתי' – 'לטפויי' – לאו דוקא להוסיף דבר אלא תוספת משמעות, לפעמים להוסיף דבר ולפעמים לגרוע, כמו כאן – על ידי תוספת 'מלא' הוא מגרע מהתחייבותו, שאינו מתחייב אלא שרביט הנכסף. (עפ"י שו"ת הרשב"א ח"ב ער – מובאת בשו"ת הריב"ש רו ד"ה ועוד שהרשב"א).

לולא פרוש הראשונים, היה נראה לפרש 'שרביט' כמשמעו, ענף או מקל דק. וכשאומר 'מלא' צריך ליתן שרביט הנכסף שהוא גדול משרביט ישר בגלל עקימתו וקימורו. ו'לטפויי' כמשמעו. וכן נראה לכאורה מפשט לשון הרמב"ם (ב, ז).

(ע"ב) 'אמר לו רבי יוסי: היאך אפשר לכיין... אמר לו רבי יהודה: אומדין. א"ל ר' יוסי: עד שאומדין ימודו את היד. ור' יהודה – כמה דאפשר עבדינן.' כיצא בזה נחלקו ר' יהודה ור' יוסי (בבלי יז, ו) אודות הדרך לשער ביצה בינונית; ר' יהודה אומר: מביא ביצה גדולה שבגדולות וקטנה שבקטנות ונותן לתוך המים וחולק את המים. אמר ר' יוסי: וכי מי מודיעני איזוהי גדולה ואיזוהי קטנה – אלא הכל לפי דעתו של רואה. הרי שר' יהודה לשיטתו כמה שאפשר יותר לדייק – עבדינן, ור' יוסי סובר כיון שבסופו של דבר אין כאן דיוק, יש לשער הכל לפי האומדן ואין צריך במדידה כלל. [ואפשר שר' יהודה הולך לשיטתו (בריש יומא) שמתקינים לכהן גדול אשה נוספת שמא תמות אשתו. וחכמים אמרו לו אם כן אין לדבר סוף, שמא תמות גם השניה. והוא סובר למיתה דחדא חיישינן ולא למיתת שנים (שם יג).] וסברת חכמים היא, כיון שסוף סוף לא תצא מידי החשש, אין מקום להתחיל לחוש. ואילו ר' יהודה סובר שאעפ"י שלא נצא מידי החשש לעולם, יש מקום לחוש מעט. וגם בזבחים לד: יש לפרש בכגון זה. ע' במובא ביוס"ד שם].

'שמע מינה, האי איסתוירא עד ארעא נחית.' 'איסתוירא' היא העצם היורדת מן השוק לכף הרגל. וזקופה היא (עפ"י רש"י במנחות לג. ע"ש ובתוס'). וכנראה הכוונה לעצם היורדת מן השוק עד העקב. וכן פירש הערוך. ויש מפרשים שהיא העצם השוכבת באלכסון, המחברת את השוק עם גב הרגל (כן פירש רב האי גאון – מובא באשכול הל' מזוהה. וכן מפורש בסמ"ק מציריך קנד ח"ב עמ' כב. וע"ע: 'סיני' כרך צח תשמ"ו עמ' לא-לח).

'בעי רבא: אמדוהו אומדן של נזקין ואמר דמי עלי מהו, מי אמר הא אמדוהו חדא זימנא...' – ואף על פי שאין זה אומדן הראוי לנודר דמים שהרי אינו בפני עשרה, יש צד לומר שכיון שאמדוהו וקבעו דמיו, ודאי כוונתו היתה לאותו סכום שאמדוהו וכאילו פירש סכום זה (עפ"י שפת אמת). עוד יתכן שנסתפקו שמה באופן שכבר קבעו דמיו והרי דמיו ידועים, אין כאן דין אומדן כלל (עפ"י חדושים ובאורים).
סברא נוספת: אעפ"י שאין מועיל אומדן בפחות מעשרה (ע' סנהדרין פח), כאן שונה שמתוך שחל שם 'אומדן' לענין נזקין, חל גם לענין נדר, כדוגמת מה שאמרו (בסוכה ז) 'מיגו דהוי דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת' ועוד כיו"ב (עפ"י מקדש יחזקאל).

נראה לכאורה שספקו של רבא אינו אמור רק לשיטתו לאומדן בנדר הקדש אומדן של נזקין, אלא גם אביי לא נחלק אלא

בעלמא, שיש הפרש בין האומדנות משום שהוא מזולזל ללא יד, אבל כאן שחבלו בו הרי באמת הוא מזולזל וא"כ אין הפרש ביניהם [אך זהו רק לפרש"י, אבל להתוס' נראה שאב"י חולק גם כאן]. ולפי זה אפשר לומר שרבא חזר והודה לאב"י. וכנראה זו דעת הרמב"ם שפסק (ערכין ב, ג) כאב"י.

'אומדנא דבי עשרה'. על קושית התוס' הלא אין בית דין שקול, ומדוע אין אומדים במספר אנשים שאינו זוגי, לצורך הכרעה – ע' במובא בסנהדרין טו.

'ככתבם וכלשונם'

'חסורי מחסרא והכי קתני...' –

'... וכמו כן קשה לי בכל דוכתא דתני 'חסורי מחסרא והכי קתני', אם כן למה לא הגיהו המשנה? ולמה באמת הוה נקט תנא לישנא קטיעא?
ואם שיש לומר שגם כאשר באמת חסורי מחסרא יש כוונה בהענין באופן אחר, על כל פנים לא בכל דוכתא נוכל לתרץ כן.

ולולא מסתפינא היה נראה לי על פי מה שכתבו תוס' שלהי מגילה (לב). על 'השונה בלא זימרא', וכמו כן אמרינן (ביצה כד.) 'גמרא גמור זמורתא תהא', שהיו להן זמירות מיוחדין לכל משנה ומשנה. ולפע"ד היה זה כדי לחזק המשנה בכח הזכרון, מדהיו שונין המשניות על פה אפילו בימי רבי (כרש"י בבא מציעא לג.). ועל ידי הניגון נזכר היטב לישנא דמתניתין, באשר שהיה הזמר מסודר לפי המלות והבבות שבמשנה. ולכן כמה פעמים בחר התנא גם כן במלה זאת ולפעמים באחר, הכל כפי הנאות לקול השיר המיוחד להמשנה. ומהאי טעמא לפעמים נשנה בבא שנראית יתירה במשנה זו ואין צריך לומר זו, אבל היה כדי לשקול בבות המשנה כפי הבבות שבפרקי השיר. ומהאי טעמא אף שהיה חסורי מחסרא, הניחוד כן, מדמובן ממילא, דאם לא כן יהיה מעשה לסתור, ואם היו מבלבלים המלות יתבלבל השיר המיוחד לה ויתבלבל הזכרון, ותשתכח המשנה ח"ו. ובדבר זה יתורץ כמה קושיות ודקדוקים.

ושמור זה, דאם גם ברוב פעמים מונחים פנינים יקרים בשינוי לשון התנא, על כל פנים במקום שלא ידענו טעם אחר, נסתפק את עצמנו בטעם זה, שהוא גם כן אמיתי בעצמו.

(תפארת ישראל 'בועז')

דף כ

'ערך רגלי עלי – לא אמר כלום'. אעפ"י שחלק הרגל שמן הארכובה ולמעלה הוא דבר שהנשמה תלויה בו – בלשון בני אדם אין 'רגל' אלא מארכובה ולמטה, כמבואר לעיל (יט): שהאומר רגלי עלי – נותן עד הארכובה (וכן כתב בתפארת ישראל. והביא לסייע מב"ב פג ועוד).

[אגב יש להעיר שנראה פשוט שהגדרת 'דבר שהנשמה תלויה בו' אינה בהכרח זהה לי"ח טרפות, אלא לפי המקום והזמן של הנודר, שאעפ"י שהלכות טרפה אינן משתנות בהתאם למקום ולזמן וכמו שכתב הרמב"ם, כאן הקובע אינו דין טרפה, אלא הקובע הוא אם הנשמה תלויה בו בפועל אם לאו [ולכן למ"ד טרפה חיה, אף מן הארכובה ולמעלה לא אמר כלום, כמבואר בתמורה יא]. ע"ע בענין זה במובא ביוסף דעת חולין מב].

א. תעריפי הערכין נקבעים לפי גיל הנערך ומינו, אם זכר אם נקבה – כמפורש בתורה. הקובע הוא הגיל בשעת הערך ולא בשעת הנתינה (כערכך יקום. לא כנדר דמים שהולכים בו אחר שעת הנתינה, כלומר שעת השומא בב"ד. ע' רש"י; שפת אמת ועוד).

ב. השנה / היום הגבוליים – נידונים כלמטה, בין להקל בין להחמיר (ואם מבין ששים שנה ומעלה – הא שנת ששים עצמה כלמטה. ולמדים לשאר השנים בגזרה שוה 'שנה' 'שנה'). רבי אליעזר אומר: לעולם נידון כלמטה עד תום השנה ועוד חודש ויום אחד (גזרה שוה 'למעלה' 'חודש ומעלה').

א. הלכה כחכמים.

ב. נראה שלפי דעת הפוסקים (הב"ח והש"ך) הסוברים שהבן נפדה לאחר שיעבור עליו חדש של לבנה, היינו כ"ט יום ומחצה ועוד מעט, כמו כן נערך מאותה שעה ואעפ"י שלא עברו עליו שלשים יום (עפ"י מנחת חינוך ש,א). ויש מי שכתב שכפי הנראה מפשטות המשנה והתוספתא, אין להתחשב אלא בשלשים יום (ע' שבט הלוי ח"ה קונטרס המצוות ס,א. ונראה שאין כוונתו לחלק בין פדיון הבן לערכין, שהרי למדים הם זמ"ז (כמבואר בסוגיא לפהתוס'. וכן בבכורות מט לחכמים דקיי"ל כוותיהו), אלא מוכיח גם לענין פדה"ב מפשטות דברי המשנה כדעת הסוברים שצריך ימים שלמים).

השנים מתחשבות מעת לעת, לא לפי שנות עולם. [וכן לענין השנים האמורות בקדשים, בבתי ערי חומה, בשדה אחוזה, בעבד עברי, בבן ובבת – כולן מעת לעת].

רש"י מפרש 'מעת לעת' – לפי היום והשעה שנוולד בה [ומשמע לדעתו שאין נעשה בר מצוה ביום השלמת י"ג שנה עד שיכנס לשנתו הי"ד ויגיע לשעה בה נולד. מל"מ אישות ב,כא. וע"ע דברי חמודות נדה פ"ה ה; ערול"נ ר"ה י. – בדעת התוס' שם] וכיו"ב בשאר הלכות (ולכאורה ה"ה לענין בן חדש, לפרש"י מתחשבים בשעות. וצ"ע לפי"ז האם גם בפדיון הבן יתחשבו בשעות, שהרי למדים הם זמ"ז כנ"ל).

ויש סוברים שאין מונים שעות אלא בקדשים וכן בבתי ערי חומה – שלמדו מן הכתובים, אבל לא בשאר הלכות. וכן הסכמת רוב הפוסקים לענין בר מצוה (ע' תוס' ותורא"ש נדה מח; רמב"ם ערכין א,ד; ספר חינוך ומנחתו שנה; שו"ת הרשב"א ח"א תרנ; משנה למלך אישות ב,כא; ב"ח ומג"א או"ח נג; ש"ך חו"מ לה,א; זבח תודה; שו"ת משיב דבר ח"ב פה וח"ה נא; שו"ת בית זבול ח"א יט,ה).

דף יט

כת. כמה יש ליתן בנדרים דלהלן?

א. האומר 'משקלי עלי'.

ב. 'משקל ידי / רגלי עלי'.

ג. 'קומתי עלי'; 'מלא קומתי עלי'; 'רחבי'; 'ישיבתי'; 'עובי'; 'היקיפי'.

ד. 'דמי ידי עלי'.

א. האומר 'משקלי עלי' – נותן משקלו. אם פירש כסף – מביא משקלו כסף. פירש זהב – זהב. לא פירש – פוטר עצמו בכל דבר שרגילים לשקול באותו מקום, אפילו בזפת [אעפ"י שיש מוכרים אותו לפי משקל ויש לפי מדה] ובבצלים [אעפ"י שנוהגים להוסיף קצת על המשקל, יותר מההכרע המקובל עפ"י תוס']. אדם חשוב שנדר, אעפ"י שלא פירש נותן לפי כבודו, כמעשה באמה של ירמטיא שאמרה 'משקל בתי עלי' ועלתה לירושלים ושקלה משקלה זהב.

א. אין הדבר תלוי בעושר גרידא אלא לפי מידת נדיבותו, שאם הוא עשיר וכילי ואין דרכו לנדב ממין יקר – נותן מהמין הפחות (זבח תודה עפ"י הרמב"ם. עוד דן שם אודות עשיר שאינו מופלג אם יכול לפטור עצמו בזפת או שמה יש דרגות בינים. וע"ע חו"ב).
ב. מובא בשטמ"ק מהרא"ש שנותן לפי משקלו בשעת הנדר. ויש מפקפקים על כך (ע' זבח תודה; חדושים ובאורים).

ב. 'משקל ידי עלי' – נותן כמשקל ידו, עד האציל.
רש"י מפרש עד בית השחי (או סמוך לו). וכן משמע ברבנו גרשום ובערוך. ואילו התוס' והרמב"ם סוברים: עד המרפק. ובאותו זמן קראו ל'יד' עד המרפק (רע"ב).
וכל דבר שהוא תלוי בלשון בני אדם, משתנה לפי השתנות המקומות והזמנים, כמבואר בכמה מקומות (שו"ת הריטב"א קסז).
'משקל רגלי עלי' – נותן עד הארכובה, שזוהי 'רגל' בלשון בני אדם.
גם במקום שאם נפרש כוונתו למעלה מהארכובה היא תוקף לנדרו, ואם לא נפרש כן יתבטלו דבריו, כגון באומר 'ערך רגלי עלי' שמהארכובה ולמעלה הוי דבר שהגשמה תלויה בו ומהארכובה ולמטה אין לו ערך כלל, אעפ"כ אין מפרשים דבריו אלא עד הארכובה הגם שדבריו יצאו לבטלה. כן מוכח מלהלן כ.

רבי יהודה סובר שמוודים ע"י שקילת בשר חמור (השוה במשקלו לבשר אדם) בשיעור נפח ידו או רגלו. ויהא בו בשר גידין ועצמות כפי היחס שיש ביד וברגל [מדידת הנפח נעשית ע"י הכנסה לכלי מלא מים]. ולדברי רבי יוסי אין שוקלים ומוודים אלא שמים את היד (או את הרגל. תוספתא) כמה היא ראויה לשקול (= כמה היא שוקלת).
הלכה כרבי יוסי (רמב"ם ב,ה).

ג. 'קומתי עלי' – נותן שרביט (= זמורה, קנה) כגובה קומתו, שרביט עב שאינו נכפף. נותן ממין שפירש. ובסתם – נותן כפי ממונו ודעתו כנ"ל (רמב"ם).
'מלא קומתי עלי' – אמר רב יהודה: נותן שרביט הנכפף, כי תוספת הלשון המיותרת באה לפרש שכונתו רק לציון הגובה (והריהו כאומר 'אורך קומתי עלי' שודאי די בשרביט הנכפף (חדושים ובאורים). ופרשו בגמרא שזהו כדעת רבי עקיבא המדייק לשון יתירה, אבל תנא דברייתא סובר שנותן שרביט שאינו נכפף – שאינו סובר לדייק מיתור הלשון.
פסק הרמב"ם (ערכין ב,ו) כרב יהודה.
נסתפקו באומר 'עומדי', האם משמע שרביט קומתו אם לאו (רש"י), או אם שרביט הנכפף או שאינו נכפף (תוס'). וכן נסתפקו ב'רחבי' (האם שרביט רחב דוגמתי משמע או שרביט ארוך כמדת רחבי (רש"י). והתוס' פרשו הספק לענין שרביט הנכפף); 'ישיבתי' מהו (האם משמע בלא כפיפה, מראשי ועד רגלי כמו שאני יושב, או שרביט כפוף משמע. וי"מ הספק אם יתן קומת ישיבתו ולא עמידתו או שמה שרביט שמחזיק מקום ישיבתו קאמר. מובא בתוס'); 'עובי' מהו (שרביט עבה כעובי קומתי, שאינו נכפף, או שרביט שגדלו כמלא עוביו ואעפ"י שהוא כפוף. תוס'); 'היקפי' (שרביט עבה כהיקפו או ארוך כהיקפו (רש"י); שרביט רחב ועב המקיף כל גופו, או שרביט כל דהו, אעפ"י שהוא נכפף. תוס'). ועלו כל הספקות ב'תיקו'.
פסק הרמב"ם לקולא.

ד. 'דמי ידי עלי' – שמים כמה הוא שוה ביד ובלא יד. כיצד שמים? – אומדים כמה אדם רוצה ליתן בעבד העושה מלאכה בידו אחת, שידו האחרת מוכתבת לרבו אחר, וכמה רוצה ליתן בעבד שיעשה לו מלאכה בשתי ידיו.

כן הסיק אביי. וכן פסק הרמב"ם. ובתחילה סבר רבא שאומדים אומד של נזיקין, כאילו ידו נקצצה.

דפים יט – כ

כט. א. מה נכלל ב'יד' וברגל' של תורה?

ב. בכמה אנשים נעשה האומד של הנודר דמי אדם, ובכמה אומד של נזיקין? אומד שנעשה למטרה אחרת, האם הוא מועיל לאומד של נדר? האם צריך אומד לכל נדר ונדר או די באומד אחד?

א. בלשון תורה [ולא בלשון בני אדם] 'יד' משמע כולה, שהרי נאמר בתפלין ידך ותנא דבי מנשה: זו קיבורת (- גובה הזרוע). ואולם לענין קידוש ידים ורגלים נתקבלה הלכה שאינו אלא עד הפרק (- חיבור כף היד עם האמה (רש"י). ו"א עד המרפק).

'רגל' בלשון תורה משמע כף הרגל [ולכן 'בעלי קבין' – שנחתכה רגלם בפרק התחתון, נתמעטו ממצות עליה לרגל שנאמר רגלים]. ו'מעל הרגל' משמע גם השוק שמעל הכף, עד הארכובה [ולכן חליצה מן הארכובה ולמטה – כשרה, שנאמר וחליצה נעלו מעל רגלו, אך לא 'מעל דמעל']. וכן לענין נדרים, הנודר 'דמי רגלי' משער עד הארכובה כאמור.

ב. אומד של נדרים, באומר 'דמי [פלוגי] עלי' – בעשרה בני אדם (כדילפינן בסנהדרין טו). ושל נזיקין – בשלשה. נסתפק רבא האם אומד לנזיקין בשלשה מועיל לענין הנודר דמי עלי. עוד נסתפק בשנדר פעם אחת ואמדהו וחזר ונדר – האם צריך לאמדו בשנית, שמא נשתנה בינתים. ואפילו לא אמדהו בינתים נסתפק שמא צריך אומד לכל נדר. ואפילו בשנדר פעמים בבת אחת נסתפק. וכן נסתפק בשאמדהו מאליו, כלומר ללא שום צורך (והיו שם עשרה אנשים). וניסו לפשוט הספק האחרון, ודחו.

ואולם ללא אומדנא כלל אין חיוב, כגון האומר 'דמי עלי' ומת – היוורשים פטורים, שאין דמים למתים. ואעפ"י שודאי היה שוה סכום מסוים בחייו – הרי לא נאמד מעולם.

דף כ

ל. א. חומר בערכין מבנדרים, וחומר מבנדרים מבערכין – כיצד?

ב. האומר 'חצי ערכי עלי', 'ערך חצי עלי', וכן בדמים – מה דינו?

ג. המעריך חצי כלי – מה דינו?

ד. הנודר בדמים או בערכין, ומת – מה דין היוורשים?

א. חומר בערכין מבנדרים; שהאומר 'ערכי עלי' ומת, או 'ערך פלוגי עלי' ומת אותו פלוגי – היוורשים חייבים (וכפי שיבאר להלן בסעיף ג). אבל בדמים – פטורים, שהרי צריך אומדנא וכשמת שוב אין לו דמים.

הוא הדין אם נהיה גוסס, שאין לו דמים (עפ"י חזו"א כט,ו).